

Het einde

In deze reeks blikken schrijvers vooruit op het grootste aller mysteries: de dood. Zien ze hun eigen sterfscène al voor zich? Vertrekken ze met de pen in de vuist?

‘Acht jaar geleden is mijn vader overleden. Nu mijn stiefmoeder verhuist, moesten we uitzoeken wat weg te gooien en wat niet. Mijn vader had een enorm archief: schoendozen met bankafschriften, dia’s, alle correspondentie over zijn scheiding van mijn moeder. Maar ook een paar schriftjes met persoonlijke notities. Dat zijn echt goudklompjes. Hij hield aantekeningen bij van al onze vakanties met de caravan, vaak heel banaal: hoeveel benzine de auto verbruikte, of we een ruime kampeerplek vonden. Hij schrijft met veel humor en precisie over hoe mijn broer en ik opgroeien, hoe we verschillen, wat we uitspoken, waar we bang voor zijn en goed in zijn; dat is grappig, want veel dingen herinner je je zelf toch anders. Ik kende mijn vader niet als iemand met een groot vermogen tot zelfreflectie; je kon erg met hem lachen, maar hij kon ook onredelijk en driftig zijn. Dus wat me in die schriftjes het meest fascineert, is hoeveel hij nadenkt over zichzelf, en zich bestraffend toespreekt als hij boos is geworden. Nu ik die schriftjes een paar keer heb gelezen, kijk ik heel anders naar wat er in het leven van mijn vader gebeurd is. Dat is opmerkelijk aan de dood: je relatie met de overledene stopt niet en blijft ook niet statisch. Mooi toch, dat de dood niet het eindpunt van een relatie is.’

‘Mijn vader was 57. Ik vraag me soms af hoe mijn kinderen mij moeten terugvinden, want corresponderen doen wij niet meer. Brieven hadden toch een ander gewicht dan mails. Daar ging je voor zitten, je liet iets van jezelf zien. Een mail is iets wat je in de drukte van de dag schrijft en verstuurt. Vroeger moest een biograaf het leven van een schrijver of politicus reconstrueren; nu kan je gewoon iemands tijdlijn nemen en zien waar hij op vakantie ging en met wie hij bevriend was. Maar de essentie zal meer verborgen blijven, denk ik, want mensen instagrammen of tweeten niet hun diepste zielenroerselen.’

‘Misschien ben ik wel makkelijker terug te vinden in mijn boeken. Mijn romans zijn niet autobiografisch, maar ik heb er wel een verhevigde vorm van mezelf in gestopt, waardoor ze heel autobiografisch aanvoelen. Voor mij, tenminste. Schrijven is een dubbel anker: het is de beste manier om in leven te blijven na je dood – veel mensen die mij kennen, zeggen dat ze mij hardop zien denken op papier. Tegelijkertijd is het een manier om me aan het leven vast te ketenen. De wereld draait, dat deed hij al lang voordat jij werd geboren en blijft hij doen lang nadat je bent gestorven. Door iets te maken, te schrijven, anker je jezelf vast aan die draaiende wereld. Een kunstwerk is voor mij geslaagd als het een ontmoeting met een ander mens teweegbrengt. Ik heb het gevoel dat ik sommige schrijvers, door hun hele oeuvre te lezen, werkelijk ken – in de tegenwoordige tijd. Philip Roth of Harry Mulisch zijn voor mij niet dood als ik ze lees. Ik schrijf niet om onsterfelijk te worden, niet om een buste op een plein te verdienen, maar het is wel een fijne bijwerking.’

Dat is opmerkelijk aan de dood: je relatie met de overledene stopt niet en blijft ook niet statisch. Mooi toch, dat de dood

niet het eindpunt is

‘Het ergste lijkt me sterven in een stom, onnodig ongeluk; op een skipiste, met je koptelefoon op de tram niet horen, met je horlogebandje aan het putje van het zwembad blijven hangen. Dan liever zoals in *Oude meesters*: de hoofdpersoon, die erg op mij lijkt, gaat op een bankje zitten en voelt zich wegzakken. Normaal gezien komt je energie daarna weer omhoog, maar hij stelt zich voor dat dat niet gebeurt. Dat is voor hem het ideale sterven: gewoon vreedzaam wegzakken.’

‘Op mijn vierde wandelde ik met mijn opa en oma door mijn geboortedorp, toen mijn opa ineens zei: “Joost, op een dag zijn we er niet meer.” Ik dacht: “*What the fuck*, wat is dit? Waar gaan jullie naartoe zonder mij?” Ik stond echt perplex dat zoiets mij zomaar werd medegedeeld. Ik ben nu 35, de dood kruist nog steeds zelden mijn pad, maar als je ouder wordt, krijg je er onherroepelijk meer mee te maken, dus wellicht wordt het dan acceptabeler. Hoewel. De opa van een goede vriendin lag op zijn 95ste op zijn sterfbed te schreeuwen: “Ik wil niet”. Dat lijkt me vreselijk; ik hoop dat ik het, als het zover is, makkelijker kan maken voor mijn familie en vrienden. Dat ik, zoals in Harry Potter, “de dood als een oude vriend tegemoet kan treden”.’

‘In *Alleman* van Philip Roth laat de hoofdpersoon zich in detail uitleggen hoe je een graf graaft, dat is voor hem de manier om zich met zijn einde te verzoenen. Zelf kom ik altijd weer uit bij Astrid Lindgrens *De gebroeders Leeuwenhart*, die na hun dood in een avonturenwereld terechtkomen waar ze vervolgens ook sterven om weer opnieuw te beginnen in de volgende wereld. Dat is mijn leven-na-de-dood-ideaalbeeld uit de literatuur: dat het avontuur steeds weer opnieuw begint. Want dat het afgelopen zou zijn na dit leven is sneu, maar de gedachte dat het na onze dood eeuwig zou doorgaan op dezelfde plek is al even raar. Ik vind het leven echt heerlijk en geweldig: de wereld meemaken, zien, kijken, proeven en de hele dag nadenken, dat is toch het mooiste dat er is?’